

DE TWEEDE MAANREIS VAN 1876

Frits Roest

Naar ons bibliografisch inmiddels in detail bekend, verscheen de eerste verkorte bewerking van Vernes *De la terre à la lune* als twaalfdelig feuilleton in 'Het Nederlandsch Magazijn' van 1866. Hierna zou het nog vijf jaar duren voordat boekhandel C.L. van Langenhuysen met de eerste volledige vertaling kwam. Deze was volledig ongeïllustreerd, zodat het aan de lezers werd overgelaten zich beelden te vormen bij de tekst.

Uit de in de bibliografie geschetste 25 jaar lange lijdensweg die waarschijnlijk relatief geringe oplage van *De lotgevallen van de beroemde luchtreizigers* moest doormaken voordat er in advertenties geen sprake meer is, staat als een paal boven water dat deze titel helemaal niet liep.

Het is pas de fraaie geïllustreerde uitgave van *De reis naar de maan* van Van Santen van alweer vijf jaar later, 1876 en direct na het verschijnen ervan de algemene reclame rond de Wonderreizen, die maakten dat Vernes beide maanverhalen *De la terre à la lune* en *Autour de la lune* bij ons bekend raakten.

Voorals in het jaar 1876 werd de maanreis dus een bijzonder populair gespreksthema.

Omdat Vernes *Reis om de wereld in 80 dagen* al direct in 1875 tevens in het theater terecht kwam, verbaasde het niemand dat dit lot ook *De reis naar de maan* beschoren leek. Daarvan werd namelijk al op 9 september 1876 in Frascati "door de heeren Prot en Kistemaker een toover-zangspel opgevoerd, een stuk dat te Parijs in het Théâtre de la Gaieté en te Londen in het Alhambra met de grootsten bijval door het publiek is ontvangen".

De 'Heldersche en Nieuwedieper Courant' van 13 september 1876 bevat een uitvoerige beschrijving van deze eerste opvoering. Grappig is dat recensent Amstelaar er zonder meer van uitging dat dit de maanreis van Verne was. Het moet een spectaculair avondje zijn geweest, zelfs met muziek van Jacques Offenbach.

Ik leg u hierbij graag de volledige beschrijving voor en illustreer die met beelden van het prentenboek en met enkele nadere gegevens voor deze bijzondere uitvoering. Negentien jaar na dato vindt weer een uitvoering plaats, die gerecenseerd is in 'Het Nieuws van den Dag' van 9 september 1895. Zie hieronder.

Heldersche en Nieuwedieper Courant, 13 september 1876

BRIEVEN UIT DE HOOFDSTAD X.

DE REIS NAAR DE MAAN

Zoals ik u reeds in mijn vorigen brief met een enkel woord heb medegedeeld, zou gisteren avond in het Theater *Frascati* van de heeren Prot en Kistemaker de eerste opvoering plaats hebben van het toover-zangspel *De Reis naar de Maan*, een stuk dat te Parijs in het Théâtre de la Gaieté en te Londen in het Alhambra met den grootsten bijval door het publiek is ontvangen.

Ik heb de voorstelling gisteren avond van het begin tot het einde bijgewoond en voldoe thans aan mijn belofte om er u het een en ander van te vertellen.

Evenals *De Reis om de Wereld in 80 dagen* is ook deze *Reis naar de Maan* ontleend aan een der geestige romans van den Franschen schrijver Jules

Verne, die er zoo uitmuntend slag van heeft om op een alleraangenaamste, prettige wijze zijn lezers bezig te houden over allerlei wetenschappelijke dingen. Nooit zijn geographie en physica in boeiender vorm gedoceerd dan Verne dat weet te doen. In het tooneelstuk *De Reis om de Wereld*, met den welbekenden olifant, vindt men dan ook wetenschappelijke tendenz uit Verne's boeken nog meermalen terug, doch in *De Reis naar de Maan*, zooals die thans in *Frascati* wordt opgevoerd, is daarvan bijna geheel afgeweken en heeft men alleen den titel en de hoofdgedachte — de reis door het luchtruim per kanonskogel — behouden.

Het eerste tafereel, dat al dadelijk door de keurige decoratiën, en de rijke, schitterende costumes

de aandacht trekt, verplaatst den toeschouwer in het Rijk van zekeren Koning Vlan, een vorst die zijn taak al bijster gemakkelijk opvat. In een paar aardige coupletten vertelt hij een keer of wat dat hij Koning Vlan heet, dat iedereen bang voor hem is, maar dat hij in een vroolijke stemming verkeert door de verwachte terugkomst van zijn zoon Caprice, die een reis heeft gedaan door alle bekende en onbekende deelen van de wereld, om wat levenswijsheid en menschenkennis op te doen. Koning Vlan, dansend en springend en omringd door zijn onderdanen, die telkens verschrikt terugdeinzen voor het rammelen van zijn sabel en het kletteren van zijne geweldige sporen, maakt zich gereed zijn zoon te verwelkomen, doch deelt vooraf aan zijn Hofgeleerde en Eersten Minister Microscoop mede, dat hij het Koningsbaantje moe is en besloten heeft om aan Caprice, die nu oud en wijs genoeg is, de teugels van het bewind over te geven. Zoodra deze jonge heer onder gejuich van het volk in het vaderland terugkeert, wordt hem dan ook het besluit van papa Vlan officieel medegedeeld, doch Prins Caprice wil er volstrekt niet van hooren, wijst de kroon van de hand en wil weer op reis. Maar waarheen? Hij is letterlijk overal geweest; doch eensklaps ziet hij in een naburige vijver de maan in het water schijnen en dit wekt nu onmiddellijk de vurige begeerte bij hem op om eens een tochtje "naar de Maan" te doen, een denkbeeld dat natuurlijk meteen aanleiding geeft tot allerlei grappige toespelingen op de financiële rampen van onzen tijd; ook bij Koning Vlans mededeeling omtrent zijn abdicatie ontbreekt het niet aan opmerkingen omtrent onze politieke toestanden. Ondertusschen beraadslagen de Koning en zijn Minister hoe Caprice op de Maan zal komen, doch geen van beiden weten ze er raad op, evenmin als de geleerden op "het sterrekundig observatorium" die de zaak voor onmogelijk houden, Gelukkig herinnert Minister Microscoop zich, dat hij een kanon heeft laten gieten voor de tentoonstelling te Philadelphia, dat precies een kogel tot op de Maan kan schieten. Daarmee besluit men de reis te doen: Koning Vlan, Caprice en Microscoop. De verschijning van dat reuzen-kanon werd door het publiek met luid gejuich begroet, het maakte furore. Onze drie reizigers stappen er in, het valk gaat dicht, één schot... en de verbijsterde onderdanen van Koning Vlan wijzen elkander een oogenblik later reeds den kogel aan, die het lucht-ruim doorklieft.

Het tweede bedrijf opent met de maanschijf — een keurig proefje van optische verlichting — die langzaam verdwijnt en door een Maanlandschap vervangen wordt. De bewoners, allen in het wit, zien met angst de nadering van den vreeselijken kogel, die eindelijk met donderend geraas door het dak van een huis heen op de Maan valt. De drie aardbewoners worden dadelijk als booswichten gepakt en voor den Maankoning Kosmos en zijn Minister Cactus gebracht, die zeer vertoornd zijn over dit binnendringen van het Rijk en hen ter dood veroordeelen. Gelukkig slagen de gemalin van Koning Kosmos en de Prinses Fantasia door hare smeekingen er in, de gevangenen in vrijheid te doen stellen, die thans verhalen welke aanzienlijke personages zij zijn en bij den Maan-koning ten eten worden gevraagd. Men zal maar dadelijk naar het paleis en aan tafel gaan. Koning Kosmos gelast dat zijn „equipage" zal voorkomen, en... de drommedaris, de wezenlijke "levendige" drommedaris maakte zijn entrée op de planken.

De tooneelen op de Maan waren smaakvol en rijk gemonteerd, wat de toeschouwers zeer bleken te waardeeren, doch toen het dubbel gebochelde dier, voor het voetlicht verscheen, ging er één lange, geweldige juichkreet door de zaal. De kolossale viervoeter kende zijn rol uitmuntend, knielde op bevel van zijn geleider gedwee op den grond, zoodat Koning Kosmos op zijn rug kon stijgen, en marcheerde eenige malen met den optogt het tooneel rond. Het gordijn viel, doch de drommedaris werd teruggeroepen. Nog één omgang en het tweede bedrijf was afgelopen en volkomen naar wensch geslaagd.

Ondertusschen is Prins Caprice smoorlijk verliefd geworden op Prinses Fantasia, wat hij haar dan ook in de vurigste bewoordingen aan het verstand brengt, maar zonder dat zij hem begrijpt, daar zij niet weet wat liefde is. Koning Vlan vraagt echter aan Kosmos de hand van diens dochter voor zijn zoon, doch verneemt toen, dat liefde op de maan met den dood gestraft wordt. Caprice weet evenwel Fantasia een appel te doen eten, die haar een geheel ander wezen maakt: zij beantwoordt zijne liefde en de gelieven zweren elkander eeuwige trouw. Zoodra Kosmos dit hoort, wordt hij woedend op de aardbewoners, laat Fantasia opsluiten en later, omdat hare kwaal van "verliefdheid" door de doctoren voor ongeneeslijk wordt verklaard, op de openbare markt bij

opbod verkoopen.

Het tooneel van *de Vrouwenmarkt* behoort onder de schilderachtigsten van het geheele stuk en werd met groot entrain gespeeld. Allerlei grappige incidenten hebben daarbij plaats; Caprice heeft Microscop commissie gegeven op Fantasia, doch de aardse Minister blijft te lang in de herberg, zoodat de schoone dochter van Koning Kosmos gekocht wordt voor ik geloof 10,000 maankoppen door zekeren "Prins-die-passeert", een Don Juan van het eerste water. Terwijl deze met haar op weg is, ontmoet zij Caprice en kiest met hem het hazenpad, doch later vallen beiden, evenals Vlan en Microscop, die zich op de potsierlijkste wijs als „dikbuiken" verkleed hebben, in handen van Kosmos. Inmiddels begint het koud te worden; een der dikkerks opent een kastje in zijn buik en haalt er een regenmantel uit, dien hij omslaat; het gaat sneeuwen. Het tooneel verbeeldt een winterlandschap op de Maan, met zeer fraaie mise-en-scène; het sneeuwballen in dit 12de tafereel is met zorg gemonteerd en werd door het publiek herhaaldelijk met grooten bijval toegejuicht.

Het slechte voorbeeld der twee gelieven Caprice en Fantasia begint allengs de gehele Maanbevolking aan te steken: allen planten appelboomen, allen eten er van en allen worden verliefd. Kosmos, ten einde raad, daagt Vlan, Caprice en Microscop voor zijn regtbank, die hen tot „levenslange vulkaanstraf" veroordeelt. Het tooneel stelt nu het inwendige van den vuurspuwende berg voor, en dadelijk verschijnt Fantasia, die besloten heeft Caprice te redden en de zijne te worden; zij verbergt zich bij de nadering van Kosmos, die zijn drie slachtoffers hun strafplaats aanwijst, doch op het oogenblik dat de Maan-koning weder naar boven wil stijgen in de mand, waarmee hij in den krater is afgedaald, snijdt zijne gemalin, die gecharmeerd is op den ouden Microscop, het touw door, zoodat ook hij gevangen man is. In zijn woede wil hij iedereen te lijf, doch laat zich door de plotseling verschijnende Fantasia verbidden, en bewilligt in haar huwelijk met Caprice, als ze samen maar voor goed naar de aarde verhuizen. De lichteffecten in den vulkaan, vergezeld van een

uitbarsting, een vuur— en asch-regen enz. enz. voldeden zeer. Te midden van al deze oogverblindende en oorverdovende natuurverschijnselen komen de gevangenen boven op den berg, waar zij langzamerhand de aarde zien verdwijnen. Een apothéose tot slot.

Het stuk is over het geheel goed van stapel geloopt. Mejuffr. Belinfanti als Prins Caprice en Mevr. Spoor als Prinses Fantasia kweten zich op zeer verdienstelijke wijze van hare taak; beiden zongen hare coupletten met veel bijval. Doch bij tooneel-creatie als deze *Reis naar de Maan* komen echter de eischen van het oog in de eerste plaats in aanmerking, en aan deze is ruimschoots en op allerlei wijze voldaan. Tafereelen als „het sterrekundig observatorium," de „kanongietery" met werkende blaasbalgen en smedende stoomhamers, het "winterlandschap op de Maan" met het fraaie ballet, en eindelijk de stortvloed van vuur en licht in den vulkaan boeien het oog van het groote publiek niet weinig.

Als gewoonlijk bij éérste voorstellingen, die eigenlijk niet anders dan generale repetities zijn, werd het zeer, zeer laat. Het was vijf minuten vóór half één toen we, met de geredde gevangenen uit den vulkaan, de aarde weder zagen verschijnen en huiswaarts konden keeren. Het laatste bedrijf heeft men zelfs moeten bekorten; daardoor was het publiek ook niet in de gelegenheid den heer Kistemaker te begroeten in de rol van advocaat der aardbewoners voor de regtbank van Kosmos. Misschien zou men de gewenschte bekorting kunnen vinden door eenige minder beteekenende scènes tusschen Vlan en Microscop eenvoudig te schrappen. Doch in elk geval zullen volgende opvoeringen allengs vroeger afkopen.

En nu, mijn waarde, heb ik u nauwkeurig verteld hoe ge het reisje naar de Maan zoudt kunnen ondernemen en wat ge daar alzoo kunt ervaren. Voor uw gemoedsrust raad ik u echter aan stilte hier te blijven. Inmiddels steeds de uwe,

AMSTELAAR, 10 Sept 1876

